Stockholms stad

Utlåtande Rotel IV (Dnr KS 2025/651)

Motion om att utreda ett kommunalt ersättningssystem för personer som utsatts för övergrepp inom samhällsvård

Motion av Jan Jönsson och Anne-Lie Elfvén (båda L)

Förslag till beslut

Kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

Motionen besvaras med hänvisning till vad som sägs i utlåtandet.

Föredragande borgarrådet Alexander Ojanne

Sammanfattning av ärendet

Jan Jönsson och Anne-Lie Elfvén (båda L) har väckt en motion i kommunfullmäktige. I motionen föreslås att Stockholms stad utreder möjligheten att införa ett kommunalt ersättningssystem för barn och unga som utsatts för övergrepp eller allvarliga försummelser i samhällsvård, inspirerat av den norska modellen för "rettferdsvederlag". ”Rettferdsvederlag” innebär att staten kan bevilja ersättning till personer som utsatts för övergrepp eller allvarliga försummelser i offentlig regi, även om rättsliga möjligheter till skadestånd är preskriberade.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, socialnämnden, Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd, Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd, Kungsholmens stadsdelsnämnd, Rädda Barnen och Röda Korset.

Rädda Barnen och Röda korset har inte inkommit med svar.

Stadsledningskontoret anser att ansvaret för utredning och kompensation för historisk vanvård och övergrepp inom samhällsvården bör behandlas på nationell nivå, och bör således inte vara en fråga för enskilda kommuner.

Socialnämnden anser att regeringen bör överväga en ny statlig vanvårdsutredning som omfattar de personer som blev utsatta för övergrepp inom samhällsvården efter 1980. De som utsatts för vanvård, övergrepp eller försummelse skulle på så sätt få upprättelse och ersättning.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd delar uppfattningen att personer som utsatts för övergrepp eller allvarliga missförhållanden i samhällsvården kan ha behov av upprättelse. Samtidigt bedöms frågan om ekonomisk ersättning vara komplex och omfatta juridiska, ekonomiska och administrativa aspekter som bör utredas på nationell nivå.

Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd anser att det är angeläget att personer som utsatts för övergrepp eller allvarliga missförhållanden i samhällsvården ges möjlighet till upprättelse. Samtidigt bedöms frågan om ekonomisk ersättning vara omfattande och komplex samt bör hanteras på en nationell nivå snarare än en kommunal.

Kungsholmens stadsdelsnämnd anser att personer som utsatts för övergrepp eller allvarliga brister i samhällsvård bör få upprättelse, men att ett kommunalt ersättningssystem riskerar ojämlikhet och bristande rättssäkerhet.

Föredragande borgarrådets synpunkter

Motionärerna har helt rätt i att det finns betydande orättvisor i hur Sverige historiskt har hanterat frågor om vanvård och övergrepp inom samhällsvården. Den statliga utredning som kartlade perioden 1920–1980 ledde till både ursäkter och kompensation, men de som utsattes efter 1980 har inte fått motsvarande erkännande. Det är djupt beklagligt.

Precis som stadens nämnder anser jag att staten bör genomföra en uppföljande vanvårdsutredning som omfattar perioden från 1980 och framåt. Det skulle säkerställa att alla historiska oförrätter behandlas likvärdigt.

Många av de mest allvarliga övergrepp som förekommit historiskt skulle inte kunna ske i dag. Socialtjänstens och andra aktörers insyn och kontroll är betydligt starkare. Samtidigt vet vi att både övergrepp och vanvård fortfarande kan förekomma. Att enbart arbeta med statliga utredningar som avgränsas till specifika tidsperioder innebär därför att vissa alltid riskerar att hamna utanför.

I det ljuset är den norska modellen, som motionärerna också lyfter fram, mycket intressant. Det statliga *rettferdsvederlag* ger personer som utsatts för övergrepp eller allvarlig försummelse inom samhällsvården möjlighet att löpande ansöka om ersättning och få ett erkännande – oavsett när i tiden övergreppen skett. En sådan modell skulle vara värdefull även i Sverige. Däremot är det inte rimligt att lägga ansvaret på kommunerna så som motionärerna önskar. Precis som i Norge bör detta vara ett statligt ansvar.

Bilaga

Motion om att utreda ett kommunalt ersättningssystem för personer som utsatts för övergrepp inom samhällsvård, dnr KS 2025/651-1

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Reservation av Gulan Avci (L) enligt följande.

Jag föreslår att kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. att motionen bifalls,
2. att följande därutöver anförs.

Vi välkomnar att föredragande borgarrådet delar vår uppfattning att personer som utsatts för övergrepp eller allvarlig försummelse i samhällsvården behöver möjlighet till upprättelse, även när möjligheten till skadestånd har preskriberats. Vi delar också synen att ett nationellt ersättningssystem vore värdefullt.

Men ett sådant system finns ännu inte. Barn och unga som placerats genom Stockholms stad och utsatts för övergrepp eller allvarlig försummelse bör inte behöva vänta på att staten agerar innan staden ens undersöker vad den kan göra. Motionen föreslår en utredning, inte att ett kommunalt ersättningssystem införs utan prövning. En sådan utredning kan klarlägga de juridiska och ekonomiska förutsättningarna, hur en rättssäker prövning skulle gå till och hur ett kommunalt system skulle förhålla sig till en framtida nationell lösning.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår att kommunfullmäktige beslutar enligt föredragande borgarråds förslag.

Stockholm den 6 oktober 2026

Karin Wanngård
Kommunstyrelsens ordförande

Reservation av Gulan Avci (L) och Jonas Naddebo (C) som är likalydande med Liberalernas reservation i borgarrådsberedningen.

Ärendet

I en motion till kommunfullmäktige anför Jan Jönsson och Anne-Lie Elfvén (båda L) att vissa barn som omhändertas och placeras i familjehem, HVB-hem eller andra former av samhällsvård utsätts för allvarliga övergrepp och försummelser under sin placering. Motionärerna hänvisar vidare till Norge där det finns ett system för så kallat "rettferdsvederlag", vilket innebär att staten kan bevilja ersättning till personer som utsatts för övergrepp eller allvarliga försummelser i offentlig regi, även om rättsliga möjligheter till skadestånd är preskriberade. I Sverige infördes 2013 en statlig ersättning, enligt lag (2012:663) om ersättning på grund av övergrepp eller försummelser i samhällsvården av barn och unga i vissa fall (ersättningslag), för den som någon gång mellan 1920 och 1980 har varit omhändertagen för samhällsvård. Motionärerna anser att det därför finns ett behov av att se över möjligheten till ett kommunalt ersättningssystem för de barn och unga som utsatts för övergrepp i samhällsvård efter 1980 och att Stockholms stad bör se över möjligheten att införa ett eget ersättningssystem, inspirerat av den norska modellen. Med anledning av ovanstående föreslår motionärerna:

- Att Stockholms stad utreder möjligheten att införa ett kommunalt ersättningssystem för barn och unga som utsatts för övergrepp eller allvarliga försummelser i samhällsvård, inspirerat av den norska modellen för "rettferdsvederlag".

Remissammanställning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, socialnämnden, Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd, Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd, Kungsholmens stadsdelsnämnd, Rädda Barnen och Röda Korset.

Rädda Barnen och Röda korset har inte inkommit med svar.

Innehållsförteckning

Stadsledningskontoret 4
Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd 6
Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd 7
Kungsholmens stadsdelsnämnd 8
Reservationer m.m. 10

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 25 augusti 2026 har i huvudsak följande lydelse.

De som har utsatts för vanvård och övergrepp eller försummelse i samhällsvården har rätt att få upprättelse av staten. Att utreda ansvar och kompensatoriska åtgärder som efterfrågas i motionen är dock komplicerat vilket bland annat framkommer av Vanvårdsutredningens rapporter ”Vanvård i social barnavård under 1900-talet” (SOU 2009:99) och ”Vanvård i social barnomsorg” (SOU 2011:61). Dessa utredningar har haft stor betydelse och resulterat i en offentlig ursäkt till drabbade personer och givit möjlighet för utsatta att söka ekonomisk kompensation från staten, likt den norska modellen för ”rettferdsvederlag”.

Att underlaget i Vanvårdsutredningen var begränsat till händelser under åren 1920–1980 innebär dock att många av de som utsatts för vanvård i fosterhem eller barnhem efter den undersökta perioden, upplever ett upprepat svek från samhället. Stadsledningskontoret anser att ansvaret för detta bör behandlas på nationell nivå, och bör således inte vara en fråga för enskilda kommuner.

Socialnämnden

Socialnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 21 oktober 2025 följande.

Socialnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation av Anne-Lie Elfvén (L), se Reservationer m.m.

Socialförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 8 oktober 2025 har i huvudsak följande lydelse.

Att utreda ansvar och kompensatoriska åtgärder som efterfrågas i motionen är komplicerat. De utredningar och undersökningar som genomförts inom staden visar att det är en svår uppgift att klarlägga en kommun, myndighet eller organisations roll och utkräva ansvar därefter.

Vanvårdsutredningens rapporter ”Vanvård i social barnavård under 1900-talet” (SOU 2009:99) och ”Vanvård i social barnomsorg” (SOU 2011:61) utgör tydliga exempel på den komplexitet som föreligger.

Dessa utredningar har haft stor betydelse och resulterat i en offentlig ursäkt till drabbade personer och givit möjlighet för utsatta att söka ekonomisk kompensation från staten, likt den norska modellen för ”rettferdsvederlag”. I det fall ett kommunalt ersättningssystem skulle vara möjligt anser förvaltningen att även en sådan utredning bör ske på nationell nivå, vilken kommun individen har varit placerad i eller av bör inte utgöra en avgörande faktor för möjlighet till kompensation.

Att underlaget i Vanvårdsutredningen var begränsat till händelser under åren 1920–1980 innebär att många av de som utsatts för vanvård i fosterhem eller barnhem efter den undersökta perioden, upplever ett upprepat svek från samhället, vilket är beklagligt.

Socialförvaltningen menar att regeringen bör överväga en ny vanvårdsutredning som omfattar de personer som blev utsatta för övergrepp efter år 1980. De som har utsatts

för vanvård och övergrepp eller försummelse i samhällsvården skulle på så sätt kunna få upprättelse av staten.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 20 augusti 2026 följande.

> Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation av Peter Backlund (L), se Reservationer m.m.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 17 juni 2026 har i huvudsak följande lydelse.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltning ser allvarligt på de övergrepp och försummelser som historiskt har förekommit inom samhällsvården. Barn som placeras utanför det egna hemmet befinner sig i en särskilt utsatt situation och samhället har ett långtgående ansvar för att säkerställa att vården är trygg, säker och av god kvalitet.

De statliga utredningarna om vanvård i den sociala barnavården, Vanvård i social barnavård under 1900-talet (SOU 2009:99) och Vanvård i social barnavård – slutrapport (SOU 2011:61), visade att många barn utsattes för allvarliga övergrepp och försummelser under sin placering. Vidare visar de båda utredningarna på den komplexitet och de juridiska, ekonomiska och administrativa utmaningar som föreligger när det gäller att utreda ansvar och kompensatoriska åtgärder i enlighet med motionens förslag.

Utredningarna låg till grund för statens officiella ursäkt till de drabbade samt den statliga ersättningsordning som infördes för personer som utsattes under perioden år 1920–1980, likt den norska modellen för ”rettferdsvederlag”. Personer som utsatts för övergrepp eller försummelser efter år 1980 omfattades inte av ersättningsordningen.

Stadsdelsförvaltningen delar uppfattningen att personer som utsatts för övergrepp eller allvarliga missförhållanden under sin tid i samhällsvård kan ha behov av upprättelse. Samtidigt bedömer stadsdelsförvaltningen att frågan om ekonomisk ersättning är komplex och omfattar juridiska, ekonomiska och administrativa aspekter som sträcker sig utanför en enskild kommuns ansvarsområde.

I det fall ett kommunalt ersättningssystem skulle vara möjligt anser stadsdelsförvaltningen att även en sådan utredning bör ske på nationell nivå. En nationell reglering skulle skapa förutsättningar för en likvärdig bedömning oavsett var i landet en person varit placerad och bidra till en rättssäker och enhetlig hantering. Möjligheten till upprättelse bör inte vara beroende av vilken kommun som ansvarade för placeringen.

Barnrättsperspektiv

Ärendet berör barn och ungas rättigheter indirekt genom att behandla frågan om upprättelse för personer som utsatts för övergrepp eller allvarliga försummelser under samhällsvård. Enligt artikel 3 i FN:s konvention om barnets rättigheter ska barnets bästa komma i främsta rummet i alla beslut som rör barn. Enligt artikel 19 har barn rätt till skydd mot alla former av våld, övergrepp och vanvård. Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholms stad betonar samhällets ansvar att värna barns rättigheter, särskilt för barn i utsatta situationer. Även om remissen främst avser personer som redan utsatts, kan en nationell översyn av möjligheterna till upprättelse stärka rättssäkerheten och förtroendet för samhällsvården. Förslaget bedöms inte medföra några negativa konsekvenser för barn.

Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd

Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 27 augusti 2026 följande.

> Hägersten-Älvsjö stadsdelsnämnd godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande och överlämnar det till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Hägersten-Älvsjö stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 2 juli 2026 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ser allvarligt på de övergrepp som historiskt har förekommit inom samhällsvården. När samhället övertar ansvaret för ett barns vård och omsorg ställs höga krav på att insatserna genomförs med god kvalitet och att barnets trygghet och säkerhet säkerställs.

De statliga vanvårdsutredningarna ”Vanvård i social barnavård under 1900-talet” (SOU 2009:99) och ”Vanvård i social barnavård – slutrapport” (SOU 2011:61) uppmärksammade omfattningen av de övergrepp som ledde till att staten erkände sitt ansvar och yttrade en offentlig ursäkt och en tidsbegränsad ersättningsordning. Samtidigt visade utredningarna hur komplicerat det är att i efterhand utreda ansvarsförhållanden och bedöma frågor om ekonomisk ersättning.

Förvaltningen delar uppfattningen att barn och unga som utsatts för övergrepp eller allvarliga missförhållanden under sin tid i samhällsvård bör ges möjlighet till ekonomisk upprättelse. Däremot bedöms ett kommunalt ersättningssystem innebära flera svåra avvägningar, exempelvis ansvarsfördelning mellan stat och kommun, hur anspråk ska prövas, vilka situationer som ska omfattas och hur en rättssäker och likvärdig bedömning ska säkerställas.

Ett system som endast införs i vissa kommuner riskerar dessutom att leda till olika förutsättningar beroende på var ett barn eller en ungdom varit placerad eller vilken kommun som ansvarat för placeringen. Förvaltningen bedömer därför att frågor om ekonomisk ersättning för övergrepp i samhällsvården lämpar sig bättre för en nationell reglering än för lokala lösningar. Förvaltningen anser därför att regeringen bör överväga en ny nationell översyn av frågan om upprättelse för personer som utsatts för övergrepp i samhällsvården efter 1980. En sådan översyn skulle kunna

skapa förutsättningar för en rättssäker och likvärdig hantering oavsett var i landet ett barn eller en ungdom varit placerad.

Kungsholmens stadsdelsnämnd

Kungsholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 27 augusti 2026 följande.

> Kungsholmens stadsdelsnämnd överlämnar stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen

Kungsholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 24 juli 2026 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen delar motionärernas uppfattning att personer som har utsatts för övergrepp eller allvarliga försummelser under samhällsvård bör ges möjlighet till upprättelse. När samhället övertar ansvaret för ett barns vård följer ett långtgående ansvar att säkerställa barnets trygghet och säkerhet. Om samhället brister i detta ansvar är det angeläget att den enskilde ges ett erkännande av den skada som uppstått och, där så är lämpligt, möjlighet till ersättning.

Förvaltningen ser samtidigt flera utmaningar med att införa ett kommunalt ersättningssystem. Frågor om ekonomisk ersättning för brister i samhällsvård rör grundläggande rättssäkerhetsprinciper och bör hanteras på ett enhetligt sätt över hela landet. Om enskilda kommuner inför egna ersättningssystem finns en risk för varierande bedömningsgrunder, olika ersättningsnivåer och skilda möjligheter för enskilda att få sin sak prövad beroende på vilken kommun som haft ansvar för placeringen. En sådan ordning riskerar att leda till ojämlikhet och bristande förutsebarhet.

Förvaltningen bedömer därför att ett nationellt reglerat ersättningssystem, med gemensamma kriterier och en enhetlig prövning, bättre skulle tillgodose kraven på likabehandling, rättssäkerhet och förutsebarhet. Ett statligt system skulle även kunna hantera de situationer där flera huvudmän varit involverade under en placering eller där ansvarsförhållandena är komplexa. Förvaltningen anser att det är angeläget att frågan om upprättelse och ersättning för personer som utsatts för övergrepp eller allvarliga försummelser i samhällsvård fortsatt uppmärksammas. Förvaltningen bedömer dock att ett kommunalt ersättningssystem inte är den mest ändamålsenliga lösningen, utan att frågan bör utredas och regleras på nationell nivå för att säkerställa en rättssäker och likvärdig hantering i hela landet.

MR-analys

Barn och unga som placeras i samhällsvård har rätt till skydd, trygghet och en god hälsa och utveckling. När samhället övertar ansvaret för ett barn följer ett särskilt ansvar att säkerställa att vården bedrivs i enlighet med barnets bästa och att barnets rättigheter tillgodoses. Om ett barn utsätts för övergrepp eller allvarliga försummelser under samhällsvården är det angeläget att samhället tar ansvar genom att erbjuda möjlighet till upprättelse och, där så är aktuellt, ersättning.

Ur ett jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv är det betydelsefullt att personer som ansöker om ersättning ges likvärdiga förutsättningar att få sin sak prövad och bedömd utifrån samma kriterier, oavsett kön, bakgrund eller var i landet placeringen har skett. Ett ersättningssystem bör därför utformas så att det främjar likabehandling, rättssäkerhet och förutsebarhet.

Reservationer m.m.

Socialnämnden

Reservation av Anne-Lie Elfvén (L)

1. att bifalla motionen,
2. samt att därutöver anföra.

Vi delar förvaltningens bedömning att nationell reglering av ersättningssystem vid brister i samhällsvården för barn och unga vore önskvärt. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att det är kommunernas socialtjänster som sedan 1980 har haft det fulla uppföljningsansvaret för placerade barn. Det är en del av det kommunala självstyret att också ta ansvar för hur detta uppdrag har skötts.

Att hänvisa till staten varje gång något brister duger inte. Om barn har farit illa under stadens ansvar, måste staden också kunna pröva möjligheten till kompensation. Det handlar om att ta ansvar för de barn som en gång anförtrotts vår omsorg. Ett kommunalt ersättningssystem, inspirerat av den norska modellen, skulle ge staden möjlighet att visa just det ansvaret. Det skulle också kunna ge en väg till upprättelse för dem som utsatts för övergrepp efter 1980 – en grupp som i dag helt har fallit mellan stolarna.

Ett nationellt initiativ vore förstås önskvärt, men det får inte bli ett svepskäl för passivitet. Allt för länge har den rödgröna majoriteten exempelvis medvetet förhindrat upprättelse till de drabbade av övergrepp på Eolshälls pojkhem, trots att Röda Korset redan betalat ut ersättning. Stockholm kan och bör ta ledningen i den här frågan, både för att ta sitt eget ansvar och för att inspirera andra kommuner att göra detsamma.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd

Reservation av Peter Backlund (L)

1. att bifalla motionen
2. att därutöver anföra:

När samhället tar över vårdnaden av barn är det ett omfattande ingrepp för både barnet och den familj samt anhöriga som berörs. Oftast fungerar den nya situationen för barnet bra, men det händer olyckligtvis att samhällsvården fungerar långt ifrån som det är tänkt och övergrepp och försummelser sker.

Vi ser det som ytterst angeläget att upprättelse kan ske för barnets skull. Även om vi förstår att juridiska, ekonomiska och administrativa aspekter är komplicerade, anser vi att Stockholm har de resurser som krävs för att gå i spets för att införa ett kommunalt ersättningssystem. Därför bör motionen bifallas.